

21.10.2024

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
EU-oikeus ja tietosuoja -yksikkö
Lainsäädäntöneuvos Virpi Koivu

Hallintovaliokunta 22.10.2024; Hallituksen esitys (HE 139/2024 vp) eduskunnalle laiksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausunnon otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Oikeusministeriö on osallistunut esityksen valmisteluun työryhmässä. Hallituksen esitys on myös perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä. Jäljempänä kiinnitetään huomiota esityksen keskeisimpiin tiedonvaihtoa ja tietosuojaa koskeviin näkökohtiin.

Hallituksen esityksellä ehdotetaan pantavaksi täytäntöön jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäättöksen 2006/960/YOS kuomamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/977 (tietojenvaihtodirektiivi). Tietojenvaihtodirektiivi korvaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevan neuvoston puitepäättöksen 2006/960/YOS (puitepäättös). Puitepäättös on pantu Suomessa täytäntöön lailla Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta (26/2009, tiedonvaihtolaki). Tietojenvaihtodirektiiviä ja ehdotettua sääntelyä sovelletaan sekä esituskintaan että rikostorjuntaan liittyvään toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoon. Toimivaltaisista lainvalvontaviranomaisista olisivat nykytilaa vastaavasti poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos.

Tiedonvaihtodirektiivin periaatteet, joita sovellettaisiin poliisin, Tulliin ja Rajavartiolaitokseen, vastaavat pääosin jo nykyiseen tiedonvaihtolakiin sisältyviä säännöksiä, mukaan

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

lukien erityisesti niin sanottu tietojen saatavuusperiaate. Tämä tarkoittaa käytännössä, että toisen jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on jo nykyisin pääsy tietoon samoin edellytyksin kuin esimerkiksi Suomen poliisilla olisi vastaavanlaisessa rikosasiassa. Direktiivi sisältää kuitenkin merkittävästi tiedonvaihtoa tehostavia säännöksiä, joista keskeisimpinä voidaan pitää keskitettyä yhteyspistettä ja oletusarvioista tiedonvaihtokanavaa sekä keskitettyä asiainhallintajärjestelmää koskevia vaatimuksia. Tietojenvaihtodirektiivin tavoitteena on, että kaikki jäsenvaltiot noudattaisivat tiedonvaihdoissa yhdenmukaisia sääntöjä. Tällä voidaan arvioida olevan myös myönteistä vaikutusta henkilötietojen suojaan, esimerkiksi tietoturvalliseen henkilötietojen käsittelyyn.

Tietojenvaihtodirektiivissä on huomioitu siinä tarkoitetun henkilötietojen käsittelyn yhdenmukaisuus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/680 (rikosasioiden tietosuojadirektiivi) kanssa. Rikosasioiden tietosuojadirektiivi on pantu täytäntöön lailla henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki). Tietojenvaihtodirektiivi sisältää erityisesti henkilötietojen käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta ja tietojen suojaamista korostavia sekä henkilötietojen kirjaamista ja säilyttämistä koskevia erityissäännöksiä. Eri-tyissännösten tarkoituksena on vahvistaa rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaista henkilötietojen suojaa.

Keskitetyn yhteyspisteen olisi käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Tietojenvaihtodirektiiviä pidemmälle menevää sääntelyä olisi esityksen mukaan se, että 1. lakiehdotuksessa säädettäisiin rekisterinpitäjästä. Kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimisi asianhallintajärjestelmässä käsittelemiensä henkilötietojen rekisterinpitäjänä. Rekisterinpitäjä on tietosuojalainsäädännössä määritelty käsite ja liittyy nimenomaisesti henkilötietojen käsittelyyn. Rekisterinpitäjän täsmentäminen on tärkeää perustuslaista johtuvista syistä, mutta myös sen kanalta, että rekisterinpitäjä on tietosuojalainsäädännön mukaisesti vastuussa tietosuojaa koskevien vaatimusten noudattamisesta. Ehdotetun rekisterinpittoa koskevan sääntelyn toimivuuteen voi liittyä kysymysmerkkejä siitä, onko se riittävän tarkkarajaista. Säännöksiä olisi kuitenkin vaikeaa kirjoittaa yksityiskohtaisemmin, huomioiden sääntelyn suhteen muuhun poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietojen käsittelyä koskevaan lainsäädäntöön.

Edellä mainittujen myönteisten tietosuojavaikutusten ohella esityksestä seuraisi jonkin verran myös tietosuoja rajoittavaa vaikutusta, esimerkiksi niin sanotusta oma-aloitteisesta tiedonluovutuksesta, joka olisi uutta sääntelyä suhteessa nykytilaan. Vaikutukset riippuisivat siitä, miten toimivaltuuksia oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen käytettäisiin, huomioiden myös muut rikokseen liittyvät henkilöt kuin rikoksesta epäillyt. Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen olisi luovutettava tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle vakavien rikosten osalta paitsi viranomaisen pyynnöstä, myös oma-aloitteisesti (10 §:n 2 mom.). Säännös ei kuitenkaan edellyttäisi Suomen viranomaisten luovuttavan tietoja omia tiedonsaantioikeuksiaan laajemmin, ja tähän veloitteeseen liittyisi poikkeuksia. Esityksessä ehdotetaan lisäksi käytettäväksi kansallista liikkumavaraa sen mahdollistamiseksi, että poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos voisivat luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti myös muiden kuin vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi (10 §:n 1 mom.) Tietojen luovuttamisen kynnys olisi korkeampi kuin niissä tilanteissa, joissa on kyse vakavista rikoksista. Luovutettavien tietojen tulisi myös olla välttämättömiä kyseessä olevalle jäsenvaltion viranomaiselle rikoksen ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Oma-aloitteista tiedonluovutusta koskevan liikkumavaran käyttöä perustellaan esityksessä rikosentorjuntaan liittyvillä tarpeilla. Keskeistä on, että harkinta tiedonluovutuksen osalta tässä tapauksessa säilyisi Suomen toimivaltaisilla viranomaisilla.

Esityksessä kiinnitetään huomiota lisäksi yhteisvaikutuksiin, joita seuraisi lakiehdotuksesta ja 25.4.2024 voimaan tulleesta automaattisesta tietojen hausta ja -vaihdosta poliisiyhteistyössä sekä neuvoston päätösten 2008/615/YOS ja 2008/616/YOS ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) 2018/1726, (EU) 2019/817 ja (EU) 2019/818 muuttamisesta annetusta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksesta (EU) 2024/982 (jäljempänä Prüm II -asetus). Ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin myös Prüm II –asetuksen mukaisten rekisterihakujen (ns. osumatiedonhaku) jälkeiseen tiedonvaihtoon. Prüm II –asetus koskee muun muassa biometrisiin tietoihin kohdistuvaa hakua. Esityksessä arvioidaan, että mahdolliset vaikutukset tietosuojavaltuutetun toimistolle aiheutuisivat todennäköisesti lähinnä Prüm II-asetuksen ja tietojenvaihtodirektiivin yhteisvaikutuksista. Oikeusministeriö seuraa jatkuvasti sekä uuden että voimassa olevan lainvalvontaviranomaisia koskevan lainsäädännön vaikutuksia tietosuojavaltuutetun valvontaresursseihin.